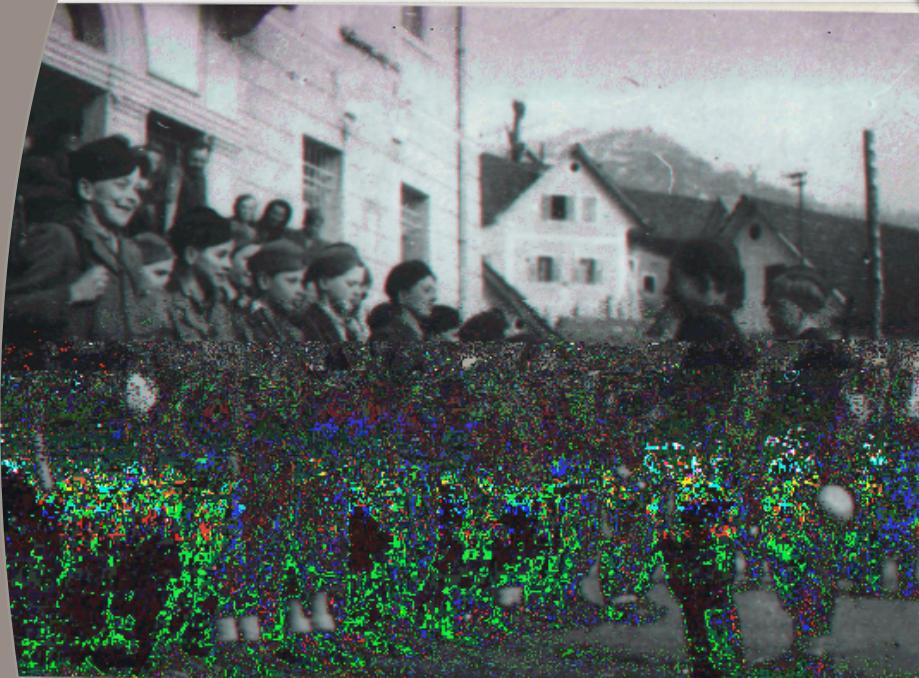

Marjeta Šifrer
Helena Mešnjak

Djeca u Drugome svjetskom ratu

Ključno pitanje

su ca na o pat a o ca na stranu na o o su a

Tema

Ovaj modul govori o djeci u Drugom svjetskom ratu, u periodu od 1939. do 1945. Govori o djeci u partizanskom pokretu, djeci u domobranima, djeci u logorima i djeci-kuririma. Izvori nam pokazuju kako su djeca živjela i stradavala za vrijeme rata.

Materijal je namijenjen učenicima starijim od 14 godina.

Ovu temu smo izabrali jer vjerujemo da je interesantna učenicima. Ova tema, također, može biti interesantna za rad. Tema je kontroverzna jer prikazuje djecu na obje strane – partizane i drugu stranu, koja je odlučila da sarađuje s nacistima, a modul obuhvata kompletну regiju.

Tema je relevantna za cijelu regiju, jer se odnosi na sve zemlje i pokazuje razlike u svoj djeci koja su živjela za vrijeme rata.

Ciljevi

Učenici će dobiti saznanja o djeci u partizanskom pokretu, djeci u domobranima, djeci u logorima i djeci-kuririma. Izvori nam pokazuju kako su djeca živjela i stradavala za vrijeme rata.

Ishodi

- Učenici stiču znanja o svakodnevnom životu djece u Drugom svjetskom ratu.
- Moći će usporediti život i stradanja djece u vrijeme rata.
- Dobit će saznanja o sudbini djece u partizanima, domobranima, djeci u logorima i djeci-kurira/vojnika.
- Oni pokazuju ratne aktivnosti iz perspektive ljudskih prava.

90
minuta

Uputstvo za predavače

Nastavnik će učenicima pročitati uvod i predstaviti temu časa. Radionica ima dvije faze – prva faza je uvod i grupni rad, a druga je prezentacija rezultata.

Korak 1

Nastavnik dijeli uputstva za rad. Nastavnik zatim objašnjava temu rada (prvi radni list je za nastavnika). Učenici se dijele u grupe od 4 do 5.

- Grupa 1 – Djeca u partizanima
- Grupa 2 – Djeca u logorima
- Grupa 3 – Djeca vojnici/kuriri
- Grupa 4 – Djeca na “drugoj strani” (u domobranima)

Korak 2

Nastavnik predstavlja zadatke za rad u grupama. Učenici trebaju imati osnovna znanja o Drugom svjetskom ratu. Učenici pregledaju kartu Jugoslavije i pokušavaju odrediti koji okupator je okupirao koji dio zemlje u Drugom svjetskom ratu.

Korak 3

Nastavnik postavlja pitanja i uvodi učenike u grupni rad:
Napiši listu stvari koje djeca trebaju za sretno djetinjstvo.

Korak 4

Nastavnik daje uputstva za timski rad. Učenici čitaju izvore, pripremaju kratke prezentacije i rješavaju zadatke.

Korak 5

Kratke prezentacije rada u grupama.

Korak 6

Zaključak, refleksija na temu (učenici bi, uz pomoć nastavnika, trebali doći do zajedničkog zaključka – bez obzira na to o kojoj djeci je riječ, sva su jednako stradala, a iznad svih djeca koja su postala siročad.)

Nastavnik povlači ravnu liniju na tabli. Na jednom kraju linije ispisuje da su sva djeca podjednako stradala, a na drugom da je nivo stradanja bio različit. Zatim nastavnik svim učenicima dijeli samoljepljive papiriće (post it). Uz pomoć novih saznanja, učenici odlučuju na koju stranu linije će nalijepiti svoj papirić. Svaki učenik također objašnjava svoju odluku.

DIO ZA NASTAVNIKE

Uvod

Odrastanje za vrijeme rata za mnogu djecu nije bilo ugodno iskustvo. Radionica "Djeca u ratu", kako joj ime kaže, govori o djeci koja su živjela na području bivše Jugoslavije za vrijeme Drugog svjetskog rata. Radionica je podijeljena na Uvodni dio, Rad u grupama i, na kraju, Prezentaciju rezultata rada. Učenici u četiri grupe moraju analizirati i razmotriti sudbinu djece partizana koja su odvedena u logore, djece koja su bila kuriri i vojnici i djece koja su bila na "drugoj strani". "Djecu na drugoj strani" zapravo predstavljaju njihovi roditelji koji su sarađivali s okupatorima u vrijeme rata – djeca domobrana (u Sloveniji), ustaša (Hrvatska) i četnika (u Srbiji). Tokom rata ova djeca su živjela "s druge strane", ali su pretrpjela ozbiljne posljedice i imala velike poteškoće nakon rata.

Šta se dogodilo djeci domobrana, ustaša i četnika, djeci partizana, djeci koja su bila vojnici i kuriri i djeci koja su odvedena u logore?

Grupa 1

DJECA PARTIZANI / U PARTIZANIMA Analiza izvora o djeci partizana / u partizanima

Izvor 1

"Slovene National Help" (Slovenska nacionalna pomoć)

"Slovenska nacionalna pomoć" štitila je djecu aktivnih boraca. Uz pomoć hraniteljskih porodica, ova organizacija je pomogla oko 200 djece, također poznate i kao "ilegalci", iz Ljubljane, od jula 1941. do završetka rata. Djeci su data nova imena i identiteti, tako da ih neprijatelj nije mogao naći, odvesti ih i ucijeniti njihove roditelje u partizanima. Neka od ove djece su više puta mijenjala porodice. Ova vrsta zaštite nije korištena samo u Sloveniji, već i drugdje u Evropi. Ova organizacija bila je skrivena do kraja rata i spasila je mnoge živote. Ona je zaštitila "djecu bandita", kako su ih nacisti nazivali, od otmice, smrti i deportacija u "institucije za preodgajanje".

Rettl, L., Obid, V. (2006). Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19

Izvor 2

Svjedočenje Janeza Kmeta, čija majka je bila u partizanima

"Ljudi koji su živjeli oko mene – babe, tetke/strine/ujne, nikada nisu govorile o tome. Moja majka je bila tabu-tema, nešto zabranjeno. Često sam plakao noću. Puno sam plakao i želio da je moja majka tu, sa mnom, i da nije mrtva. Želio sam da je ona negdje i da se vraća da me uzme sa sobom. Čak i nakon mog rođenja, majka je djelovala kao ilegalac u Ljubljani. U proljeće 1943. Italijani su je uhapsili. Zatvorili su je u zatvor u Ljubljani, osudili je, a zatim prebacili u zatvor u Koper. Ona je uspjela pobjeći i pridružiti se partizanima iz Primorske."

Rettl, L., Obid, V. (2006). Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava, str. 15, 19

Pitanja:

1. Zašto je Janezova majka bila tabu-tema?
2. Kakva organizacija je bila "Slovenska nacionalna pomoć" i kakvi su bili njeni zadaci?
3. Zašto su krili partizansku djecu pod drugaćijim imenima? Kakva bi bila njihova sudbina ako bi ih neprijatelj uhvatio?

Izvor 3

Strijeljanje đaka u Kragujevcu, Srbija

"Nada Naumović (1929–1942). Jedan narednik se naljutio i rekao mojoj kćerki da je ona komunista i da je uvrijedila srpsku vojsku. Da je ona komunista potvrđio je još jedan narednik, zatim su je s puškom na gotovs otjerali u školu Kralja Petra, gdje je prenoćila i sutradan u 7 sati ujutro kamionom su ih otjerali Nijemcima, pa su ih strijeljali u 7:30 prijepodne ispod Topovskih šupa na imanju Ljube Markovića, ekonoma."

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sjećanje: Mileva Naumović, Kragujevac, 20. januar, 1945)

"Lazar Pantelić (1893–1941). Moj pokojni muž Lazar M. Pantelić izведен je iz gimnazije skupa s učenicima dana 20. X 1941. g. od strane Nijemaca i zatvoren u barake za strijeljanje. Kada je izvršeno strijeljanje, bilo je na listi strijeljanih objavljeno ime moga muža. Preko Općine sam dobila njegovu ličnu kartu. Njegovu krvavu željezničku legitimaciju mi je donio njegov đak, Milosav Gavrilović, iz Kragujevca, stanuje zadnja kuća na Milanovačkom drumu, a koji je sahranjivao."

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sjećanje: Miroslava Pantelić, Kragujevac, 26. februar 1945.)

Pitanja:

1. Šta se dogodilo kćerki Mileve Naumović?
2. Gdje su strijeljani učenici i učitelji?

Izvor 4

Ukradena djeca

Teška je bila i sudbina djece ubijenih roditelja koja su odvedena u logore, a zatim prebačena u Rajh, njemačkim porodicama. Osnova za genocid u vrijeme Drugog svjetskog rata u Srednjoj Evropi bila je Himlerova tajna instrukcija za provođenje akcija protiv partizana i ostalih bandita u Gornjoj Koruškoj i Donjoj Štajerskoj, izdata u 15 primjera, 25. jula 1942. Na osnovu te instrukcije, ljudi su ubijani bez saslušanja, sela su paljena, a mnoge partizanske porodice su deportirane.

U Donjoj Štajerskoj bio je sabirni centar za deportaciju u Celje, u bivšoj muškoj školi, danas poznatoj kao Prva osnovna škola, gdje su izvršene dvije deportacije, 3. i 14. avgusta 1942. 600 djece nasilno je oduzeto od njihovih majki. Ova djeca su uglavnom bila djeca partizanskih porodica i porodica ubijenih u zatvorima. Njihove sudbine se razlikuju, ali sva su prošla kroz istu proceduru. Djeca su pregledana radi utvrđivanja rasne (etničke) pripadnosti, zatim su odvođena u logor Frohnleiten, sjeverno od Graca, a odatle u razne koncentracione logore širom Njemačke, na preodgajanje. Naročito se posvećivala pažnja otetim dječacima, koji su najčešće završavali kao posvojčad u nacističkim porodicama. Organizacija po imenu Lebensborn je brinula o bebama. Njihov glavni cilj je bio preodgajanje rasno čiste djece druge etničke pripadnosti, radi kreiranja čiste arijevske rase i bržeg povećanja broja beba kod Nijemaca. Pravi identitet otete djece je sakriven, tako da mnoga djeca više nikada nisu nađena.

Ove dvije akcije iz augusta 1942., kada su djeca nasilno odvedena od svojih majki, nisu bile i posljedne u Celju. Nacisti su izvršili isto rasno i nacionalno odvajanje u decembru 1944. i januaru 1945. Tog puta djeca su poslata u Koblenz i Burgenland.

Nakon oslobođenja, saveznici i UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Administracija za pomoći i rehabilitaciju UN-a) tražili su otetu djecu, a pomagali su im i oficiri Specijalne vojne misije Jugoslavije u Parizu. Slovenija je organizirala specijalne repatrijacije koje su prihvatile 4.150 otete djece u dobi do 16 godina, u periodu od 1. 7. do 20. 9. 1945. Međutim, mnoga oteta djeca nikada nisu nađena.

Mikuž Metod (1960). *Pregled zgodovine NOB-a v Sloveniji. I knjiga. Ljubljana, strp. 62, 187.*

Pitanja:

1. Ko su bila oteta djeca?
2. Iz koje zemlje je dolazila većina otete djece?
3. Šta znači "Lebensborn"?
4. Jesu li se ova djeca vratila kući nakon rata? Zašto ne sva?

Izvor 5

Svjedočenje Jožice Komeričke – otetog djeteta

Jožica Komerički iz Petrovča, rođena Jurkošek u Podgorici – Vrh iznad Laškog, sjeća se zastrašujućih događaja iz ukradenog djetinjstva:

Kada su došli da nas uhapse, meni je bilo tek 11, mojoj sestri Mariji 17, a mom bratu Konradu 13 godina. Također su deportirali našu majku i dvadesetogodišnju sestruru Tončku. One se nikada nisu vratile iz Aušvica. Naš otac je uhapšen jula 1942. On je strijeljan 15. avgusta, istog dana kada smo mi odvedeni u sabirni centar u Celje. Odveli su također i sedmero djece Grancera i djecu porodica Lapov, Deželak i druge. Moj grad zvao se Vrh iznad Laškog. Najprije su nas poslali u tranzitni kamp, karanten, u mjestu Mur pored Graca. Iako je bilo hladno, morali smo svakog jutra vježbati u kratkim hlačama i majicama. Morali smo trčati preko najbližih brežuljaka. Kasnije smo raspoređeni u šest dječjih logora. Mene su poslali u Saldenburg kod Tittlinga, Bayernwald u Bavarskoj. Jožica je preživjela jer je bila naviknuta na težak rad kod kuće, na farmi. Prihvatala je rat kao nešto što se moralo desiti i ona sama tu nije mogla ništa promijeniti. Sjeća se i šestomjesečnog Vilija, otetog iz Šentlenarta, koji je bio usvojen, i sve zbrke koja je nastala s krajem rata.

Bjelorusi su otetoj djeci govorili da se ne vraćaju nazad slovenačkim komunistima. Njen brat, koji je bio njemački vojnik, napisao je prije oslobođenja zahtjev da se djeca vrate kućama. Ali nisu se mogli vratiti domu koji je bio uništen. Brat je otišao da živi s njihovom tetkom/strinom/ujnom u Rimske Toplice, a Jožica i njena sestra otišle su da žive u partizansko selo Brodnice.

http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/nedeljski/333577 (3. 2. 2012)

Pitanje:

Kakva je bila sudbina Jožice Komerčki?

Izvor 6

Kadeti i pioniri iz Delnica – Hrvatska (veljača 1944.)

Fototeka na Gorewskiot muzej, Kraw

Pitanja:

1. Šta vidiš na slici?
2. Šta ti govori ova slika?

Izvor 1**Slovenska djeca u koncentracionim logorima**

Stanislava Završnik rođena je 3. marta 1933. u porodici Berlec, u selu Loke u Tuhinjskoj dolini. Živjela je na farmi s ocem, majkom, starijim bratom i četiri mlađe sestre. Kada su Nijemci okupirali našu zemlju, Stanislava je imala samo 8 godina. Njen otac, Ivan, bio je prvi organizator oslobodilačkog fronta u Tuhinjskoj dolini i pridružio se partizanima 1941. Zbog toga je porodica Berlec bila jedna od najomraženijih i najtraženijih kod Nijemaca. 1942. majka se pridružila (partizanskoj) brigadi i djeca su ostavljena sama. Nekoliko mjeseci djeca dobi od tri mjeseca do 11 godina sakrivala su se u šumama, kod rođaka, ali niko im nije mogao pomoći. Jula 1942. Nijemci su ih uhvatili i odveli ih u dječiji koncentracioni logor Seligenporten, gdje je već bilo internirano oko 100 slovenske djece bez roditelja ili drugih odraslih.

Na početku su svi bili zajedno, kasnije su djecu podijelili prema abecednom redu. Krajem maja 1943. djeca su također razdvojena i prema dobi i polu. Najstariji brat, Milan, prebačen je u logor Kastl, najmlađa sestra, Johana, u Leipzig, Ana u Meiningen, Justina u Naustift, a Marija i Stanislava su prebačene u Saldenburg. U koncentracionim logorima djeci je bilo zabranjeno da govore slovenski, bila su podvrgнутa strogom nacističkom obrazovanju. Krajem 1944. kada su Nijemci počeli gubiti snagu i moć, neki dječiji logori su napušteni, pa su sestre Berlec zajedno došle do slobode u logoru Saldenburg. U julu 1945. svi su stigli kući, gdje su sjedinjeni sa svojim roditeljima.

http://www.muzeji-radovljica.si/_arhiva/mestni/zgibanka.pdf

Izvor 4**Srpska djeca u koncentracionim logorima**

"O likvidaciji djece znam to da je bilo dosta djece u logoru, te određena liječnička komisija koju su sačinjavali zastavnik Ilija Bukovac i dr. Buki Kunorti, koji su imali zadatku da proberu zdravu djecu koja su upućena u Zagreb, Sisak, Jasku i Feričance. Prilikom pregleda, komisija je pronašla 63 djece bolesne i predložila da ih treba likvidirati. Upravitelj logora Mile Orešković naredio je meni i Grubišiću da izvršimo likvidaciju spomenute djece. Janko Grubišić je predložio da djecu podavimo i kad je ušao među djecu, djeca su ga pogadila. Tada smo zajedno naredili da se djeca likvidiraju pomoću plina. Tom prilikom likvidirano je svih 63 djece, koja su se nalazila u jednoj sobi."

Ante Vrban, ustaški oficir i član uprave logora Stara Gradiška na suđenju 14.01.1948 e.. "Borba" 15.01.1948

Izvor 2**Sudbina djece u italijanskim koncentracionim logorima**

U vrijeme progona na području Ljubljane, italijanski okupatori zatvarali su Slovence u zatvore u Ljubljani i u Italiji. Sastali su se predstavnici pokreta otpora iz italijanskih okupacionih zona – iz Slovenije, Istre, Dalmacije, Crne Gore i Albanije s Kosovom. Zatvorenici su živjeli u užasavajućim uslovima. Žene s malom djecom i trudnice imale su mnogo problema, jer su zatvorske ćelije bile hladne, prljave, pune gamadi, uši i buha. Novorođenčad je umirala od bolesti. Među zatvorenicima je bilo i ljekara koji su nastojali spasiti žene, djecu i bebe. Nakon kapitulacije Italije 1943., u logorima je organizirana nastava za djecu.

Cita Lovrenčić Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana. str. 22 – 174.

Izvor 3**Majke i djeca u koncentracijskom logoru**

Cita Lovrenčić Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana. P. 22 – 174

Pitanja:

1. Šta vidiš na slici?
2. Šta ti govori ova slika?
3. Šta još želiš saznati?

Izvor 5**Sudbina srpske djece u koncentracionim logorima**

...Krajem novembra 1942. obišla nas je neka komisija i odmah poslije toga pokupljeni smo i odvedeni u Zagreb. Još na željezničkoj stanicu dočekalo nas je priyatno izneneđenje jer nas je dočekala masa građana s izrazima saosjećanja i prijateljstva. Bacali su nam hljeb i dopisnice s adresama. Posebno nas je dirnuo plač nekih građana koji su nas posmatrali, a naročito žena. Podijelili su nam nešto odjeće i obuće... Prvo smo bili u Zavodu za gluhotnjeme u Zagrebu, Ilica 83, a zatim u Domu u Vlaškoj 37. To je bio nadbiskupski dvor, niže katedrale... Nedjeljom su nas vodili u katoličku crkvu. U Zagrebu su uslovi za život bili daleko bolji od onih u logoru. Ovdje smo dobili i druga imena: Ivan, Mate, Joso, Josip i druga. Iako sam bio dijete, sjećam se da mi je to, kao i ostalima, bilo vrlo teško...

...Poslije oslobođenja vratio sam se u svoj kraj. Teško me pogodilo saznanje da se od oko 600 mojih drugova iz logora vrlo mali broj vratio u svoj rodni kraj. A ostalima se izgubio svaki trag u fašističkim logorima.

Žarko Vujičić, *Velika ofanziva na Kozaru 1942. I njene posljedice*, Banja Luka 2004, str. 169-175.

Izvor 6**Djeca s Davidovom zvijezdom**

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5478> (9. 5. 2013)
 Antisemitizam Holokaust Antifašizam, Ognjen Kraus (ur.), Židovska općina, Zagreb, 1996, str. 92.)

Pitanja:

1. Pogledaj sliku i opiši je.
2. Šta je pričvršćeno na kaputić djevojčice?
3. Šta to znači?

Pitanja: Pročitaj izvore od 1. do 6. i ispuni donju tablicu.

Poređenje		
	SLIČNOSTI	RAZLIKE
S V N		
RV S		

Izvor 1

Djeca kuriri (svedočenje Štefana Mateka)

Kuriri su u Narodnooslobodilačkom ratu imali teške i odgovorne zadatke. Stalno su bili na putu i u opasnosti. Dozvolite da opišem dio svojih dužnosti kao kurira.

Putanja me vodila 3 sata hoda u jednom smjeru i tri sata nazad, s teškim ruksakom na leđima, često s paketima, municijom i ručnim bombama. Morao sam biti veoma obazriv. Gotovo da nisam imao vremena za odmor jer sam se morao čuvati. Nismo trebali biti viđeni tokom dana. Ako je padala kiša, bio sam mokar dok kiša ne prestane i odjeća se ne osuši na meni.

Svake druge noći, kada nisam bio "kurir", dostavljao sam poštu, knjige i novine.

Jednom, dok sam se vraćao kući uobičajenim putem, bio sam toliko umoran da sam spavao hodajući. Lutao sam šumom cijelu noć. Slučajno sam se sapleo na neki korijen i to me probudilo, ali sam odmah ponovo zaspao, stopeći. Prešao sam preko potoka i morao da načinim veći korak. Bio sam previše umoran da vidim kada sam ušao u vodu, pao i izašao na drugu stranu. U tom trenutku opalila je puška iznad moje glave. U prvom momentu pomislio sam da sam napadnut, ali onda sam shvatio da je moja puška opalila kada sam pao u vodu.

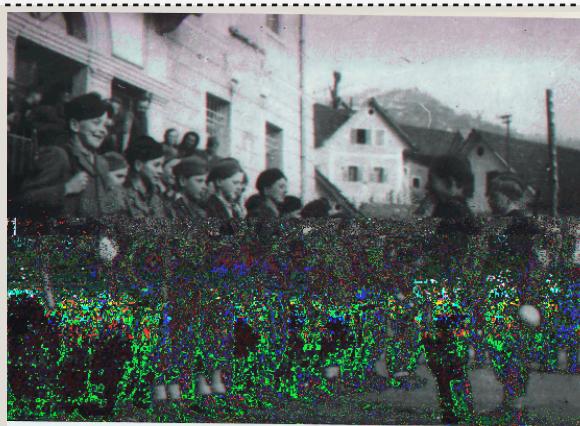
Burgar, M. (1972). Torbica partizanskega kurirja. Časopis Naša skupnost (Ljubljana), letnik 13, št. 4.

Pridobljeno na spletni strani, (7. 8. 2012):

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-N4BQV50C/?query=%27keywords%3dkurir%27&pageSize=25>

Izvor 2
Kurir

Fototeka
Gorenjskega
muzeja u
Kranju

Izvor 3
Kuriri

Fototeka
Gorenjskega
muzeja u
Kranju

Izvor 4

Djeca kuriri/vojnici u Makedoniji

Fana tra očovs a v t ov čP 1927–2004. bila je član Lige komunista Jugoslavije od 1943. i sarađivala je s Jugoslavenskim frontom u Makedoniji od 1941. Njena najupečatljivija akcija je bila kada joj je bilo samo 17 godina, kada je zajedno sa saborcima dobrovoljcima izvršila napad i onesposobila mehanizaciju rudnika Zletovski. Ova grupa bila je zadužena da uništi mehanizaciju i onesposobi poslovanje rudnika te da uništi neprijateljsku bazu uspostavljenu tamo. Uspjeli su. Prije toga, Fana je bila na 20-todnevnom putešestvju od Kofuža do Kozjaka, po visokom snijegu i hladnoći. Mnogi stariji i iskusniji borci zaostajali su ili odustajali od misije, ali mlada djevojka je izdržala i postala primjer ostalima.

Šefka a uća je dobila priznanje 15 godina – prikljena je u Ligu mlađih komunista Jugoslavije, fazu između omladine i punopravnih članova komunista – zbog čina zaštite bataljona kada ga je pogodio projektil. Bila je teško ranjena, ali se brzo oporavila i vratila na svoje mjesto. Vratila se u ilegalni rad u svome rodnom mjestu, Debru. Mlada Albačka pomogla je revoluciju i pobedu.

Pitanja:

Pročitaj 1. i 4. izvor i odgovori na sljedeća pitanja.

1. Kakvu su vrstu zadataka obavljali kuriri?

2. Kakav su posao radila djeca?

3. Zašto je posao kurira bio težak i odgovoran?

Materijali su uzeti iz knjige *Heroine Jugoslavije* izdavacka kuća Spektar, Zagreb 1980 god.
(abstract)

Izvor 1**Povlačenje domobrana i ustaša, zajedno s porodicama**

U proljeće 1945. nakon što su njemački vojnici napustili područje, preplašeni Jugoslaveni prešli su u Austriju i Italiju. Među njima bili su i slovenski domobrani, crnogorski i hercegovački četnici i mnogi hrvatski domobrani i ustaše. Bilo je puno porodica i pojedinaca koji su počinili ratne zločine, ali također i mnogo običnih porodica i pojedinaca koji su bježali od zastrašujuće sudbine. Put ih je vodio kroz doline Mislinje, Drave i Mežice u Austriju, odakle su često vraćani nazad. Hiljade ljudi okončalo je živote u napuštenim rudnicima, tenkovskim rovovima, šumama oko Kočevja i drugdje. Djeca su bila preodgajana, slično kao u njemačkim koncentracionim logorima par godina ranije. Najveći centri za ljudе s "druge strane" bili su u Vetrinju, Teharju i Kočevje Rog, a za djecu je to bio Petriček u Celju. Ostali centri su bili u Ormožu, Ptuju i drugim mjestima širom Slovenije. Većina ih je bila locirana u starim kasarnama, napuštenim vilama i starim ugostiteljskim objektima, kao što je Petriček u Celju. Centri su bili puni izbjeglica, vojnika i njihovih porodica, civila, žena, djevojaka, djece i starih.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor.* str. 13., 27.

Izvor 2**Ljudi izvedeni na gubilište**

Komunisti su uništili dio zida iza vile, tako da noću mogu izvesti grupe ljudi kroz taj prolaz. Vodili su ih preko poljana do obližnjih stratišta, izbjegavajući tako glavni put.

Seljaci i ostali ljudi u Teharju bili su pod zastrašujućim utiskom događanja iz juna i jula 1945., čak i nekoliko godina nakon rata. Ljudi su vrištali, vikali, zapomagali, uzdisali, plakali, mašinke su štekstale, a bombe eksplodirale. Još i danas ljudi se ne usuđuju pričati o tome jer se plaše osvete komunista.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor.* P. 108.

Izvor 3**Povratak domobrana iz Koruške u Kranj, 30.5.1945.**

Fototeka Gorenjskoga muzeja u Kranju

Pitanja:

1. Zašto su neki ljudi odlučili pobjeći iz Jugoslavije nakon rata?
2. Šta se dogodilo s djecom domobrana?
3. Opiši sliku, ko je na njoj, kada je slika nastala...?

Izvor 4

Svakodnevni život u egzilu

Prvi dan u egzilu je bio kao svaki običan dan, kada sam u dubokom snu i ništa me ne može probuditi, ni civiljenje starih točkova niti tresak kola. Zbogom Ljubljana. Zbogom prijatelji i školski drugovi. Preumoran sam da mislim na vas. Samo želim da spavam.

Dok sam spavao, velika grupa izbjeglica stigla je do Drave i prešla jugoslavensko-austrijsku granicu. Bilo je 10.000 Nijemaca, 13.000 Slovenaca, 4.000 Srba i 4.000 Rusa.

Dan je prelazio u noć. Dolina nadomak Vetrinja izgubila je svoj primarni izgled. Kao gljive poslige kiše nicali su šatori, praćeni konjima, ostalom stokom i ljudima. Vatre su svijetle u polutami. Lažna idila. Čuo sam dječiji vrisak ispred našeg šatora: "Upomoć, upomoć, Janez! Janez!" Šta se dogodilo Janezu? Zgradio sam djevojčicu i protresao je. Rekla mi je, u suzama, kako je Janez otisao na na most preko rijeke koji je bio pun mina. Janez je načinio nekoliko koraka kada je došlo do eksplozije. Janezovo tijelo poletjelo je kroz vazduh i palo na obalu rijeke. "Uzalud, svaka nada je uzaludna!" Ljudi su samo stajali tamno, neki čovjek je skinuo s glave svoj rustični šešir i nervozno ga vrtio u rukama, dok su dvije (medicinske) sestre držale Janezovu majku. Ona nije plakala ni vrištala. Odveli su je od mrtvog tijela njenog sina.

Svi su znali da se vraćamo u Jugoslaviju, čak i ja, dijete od 11 godina. Ali kuda idemo, nismo mogli predvidjeti ni u najluđim snovima. Partizani, koji su vodili personalne istrage, bili su među zarobljenima. Oduzeli su nam sve što je bilo od vrijednosti. Partizani su bili mladi, gotovo djeca. Jedan od njih imao je možda 12-13 godina. Sagnuo se i pušio.

Ljudi su bili previše otupjeli da bi osjećali bol. Ni civili nisu bili drugačiji. Žene su padale u prašinu puta za Teharje. Djeca su bila najjača. Malene su nosili u majčinom naručju, a veća djeca, poput mene, hodala su noseći mali teret svojih tijela. Udaljenost između Celja i Teharja bila je nekih 10 kilometara. Ali nama je izgledala kao vječnost. Vukli smo se posljednjom snagom, kao prebijeni psi, do konačnog odredišta.

Ott, Ivan (2008). *Otroci s Petrička – ukradeno otroštvo*.
Celje: Mohorjeva družba, p. 35, 36, 69, 79, 112, 147,
194, 197.)

Izvor 5

Dječaci u ustaškim uniformama (to su djeca – siročad, čije su roditelje ubili ustaše, a njima su stavili ustaške kape)

Mihovilović, Đ., Smreka, J. (2006). *O pojmeničnom popisu žrtava Jasenovac prema do sada prikupljenim i provjerjenim podatcima. Spomen područje Jasenovac, ur. Tea Benčić Rimay, str. 219*

"Riječ je o srpskim dječacima koje su ustaše odvojili od roditelja 1942. Roditelji dječaka sa slike dijelom su poubjiani u logoru Jasenovac, a dijelom deportirani u Njeman(e) 54.9 (.2 (d).2 (0.2 (d)(ro (n)10 0